

แนววิถี พุทธะ : การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของสังคมไทย

วัดป่าเลไลยก์จังหวัดสุพรรณบุรี

Buddhist Way : Living through the Buddha-Dharma Principle of Thai Society, Wat Pa Lelai, Suphan Buri Province

ณัฏ ยันต์ทอง¹

Thanad Yanthong¹

วันที่รับบทความ (Received) วันที่ได้รับบทความฉบับแก้ไข (Revised) วันที่ตอบรับบทความ (Accepted)

9 กันยายน 2564

27 เมษายน 2565

30 เมษายน 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย เพื่อศึกษาการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย ประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ประกอบด้วย 1. กลุ่มผู้รู้ คือ บุคคลที่มีข้อมูลเชิงลึกในด้าน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้ที่ทำหน้าที่สั่งสอนพุทธศาสนิกชน 2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ คือพุทธศาสนิกชน ชาวบ้าน พระภิกษุ สามเณร นักเรียน ชาวบ้าน ในจังหวัดสุพรรณบุรี 3. กลุ่มบุคคลทั่วไป คือประชาชนทั่วไปที่สนใจในการปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของตนอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งได้มาโดยใช้วิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบพรรณนาโดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต จัดประชุมกลุ่มย่อย และการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ผลการวิจัยพบว่า หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย ได้แก่ ศีล, สังคหวัตถุ, และ พรหมวิหาร การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย เพื่อให้บรรลุผลคือ การสร้างจิตสำนึก ตระหนักรู้คุณค่าหรือความสำคัญของการนำไปประยุกต์ใช้ มีความพยายามศึกษาทำความเข้าใจ การนำไปใช้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง และถ่ายทอด ชักชวนให้ปฏิบัติตาม แนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย ประกอบด้วย 4 แนววิถี ได้แก่ แนววิถีที่ 1 คือการศรัทธาในพระพุทธศาสนา แนววิถีที่ 2 คือการแสดงออกเชิงวัฒนธรรม แนววิถีที่ 3 คือการมีเป้าหมายที่ชัดเจน และแนววิถีที่ 4 คือแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการดำเนิน

¹ อาจารย์, สาขาวิชาสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม คณะสังคมศาสตร์และศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยทองสุข,

ชีวิตที่ดีงามในทุกระดับ ตามแบบวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธในสังคมไทยเพื่อความผาสุกของสังคมทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

คำสำคัญ : พุทธะ, วิถีการดำรงชีวิต, ชาวพุทธในสังคมไทย, หลักพุทธธรรม

Abstract to

This research aims to study the Buddhist doctrine concerning the way of life of Buddhists in Thai society. To study the application of Buddhist principles to the way of life of Buddhists in Thai society. To analyze Buddhist principles and ways of life of Buddhists in Thai society. The specific population and sample consisted of: 1) Knowledge group is a person who has insights in Buddhist principles Those who are responsible for teaching Buddhists. 2) Groups of practitioners. They are Buddhists, villagers, monks, novices, students, villagers in Suphan Buri Province. 3) Group of people is the general public who is interested in dharma practice as a tool to hold their minds in the current situation. The researcher used a Qualitative Research by using the tools for collecting data, namely ,Survey Interview ,Participant Observation, Focus Group and Workshop.

The results of the research found that Buddhism doctrine concerning the way of life of Buddhists in Thai society consisted of commandment, Sangahavatthu, and sublime states of mind. The results also indicated that the application of Buddhist principles to the life of Buddhists in Thai society to achieve results was creating consciousness, recognizing the value / importance of the application, attempting to study and understand, applying and practicing correctly, sharing and persuading others to follow. the way of life of Buddhists in Thai society consists of 4 elements, which are 1) faith in Buddhism, 2) cultural expression, 3) have a clear goal, and 4) the way of life of Buddhists in Thai society, which will bring benefits in living a good life at all levels in accordance with the Buddhist way of life in Thai society, for the well-being of society both for oneself and others.

Keywords: Buddha, Way of life, Buddhist in Thai society, Buddhist Dharma

บทนำ

สังคมปัจจุบันมีความเจริญทางเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ทำให้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นบางอย่างกำลังจะสูญหายไป ไม่ได้รับการอนุรักษ์สืบทอดจากคนรุ่นใหม่ ดังนั้นควรจะได้มีการส่งเสริมสนับสนุน ตลอดจนเพื่อให้สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรม การรักษาสืบทอดวัฒนธรรมของชาติและความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคง สร้างค่านิยม จิตสำนึก และภูมิปัญญาคนไทย นำทุนทางวัฒนธรรมของประเทศมา สร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และการบริหารจัดการองค์ความรู้ ด้านศาสนา ด้านศิลปะ และ

วัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และการสืบทอดในอนาคต ซึ่งข้อมูลผลการศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่าชุมชนมีการบริหารจัดการอย่างไรให้สำเร็จ รวมถึงเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ทั้งนี้การแก้ไขสารสนเทศที่ได้สามารถนำไปประกอบการวางแผนพัฒนางานวัฒนธรรมประเพณี ที่สำคัญอื่นๆ อันจะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกของประชาชนในท้องถิ่น ได้อนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสานให้ประเพณีวัฒนธรรมที่งดงามให้อยู่คู่สังคมไทยสืบไป (จักรี ศรีจารุเมธีญาณ, 2563 : 26)

พุทธศาสนิกชนทุกคน มีความรู้สึกเคารพและศรัทธาในพุทธศาสนา ชาวไทยพุทธมีความผูกพันกับพุทธศาสนามาตั้งแต่เกิดจนตาย พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่จำเป็นต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก พุทธศาสนาได้ฝังรากลงในจิตใจของ คนไทยทั้งใน อดีตและปัจจุบัน คนไทยจึงได้แสดงออกทางศิลปกรรมต่างๆ เช่น จิตรกรรมมักจะเป็นเรื่องราว เกี่ยวกับชาดกต่างๆ ในพุทธประวัติด้านสถาปัตยกรรมก็มีการสร้างวัดวาอารามต่างๆ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ เป็นต้น หลักธรรมในพระพุทธศาสนาทำให้จิตใจของคนไทยแสดงออกมาในลักษณะที่เยือกเย็นมีความเกื้อกูลปรองดองกัน ให้การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และทำให้คนไทยพอใจในการดำรงชีวิต อย่าง สงบสุขมาจนกระทั่งทุกวันนี้ จากหนังสืออารยธรรมไทย กล่าวถึงวัฒนธรรมพุทธศาสนาว่า พุทธศาสนามีบทบาทอย่างมากต่อความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านเมือง เช่น ก่อให้เกิดแบบแผนทางศิลปะก่อให้เกิดธรรมเนียมประเพณีที่ช่วยขยายชุมชนและสร้างความเป็นปึกแผ่นให้เกิดกับชุมชน วัฒนธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแก่นหลักสำคัญสำหรับการมีอยู่ของสังคมบ้านเมือง ถือว่าพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งและยึดเหนี่ยวจิตใจ พระพุทธศาสนามีความสำคัญกับประเทศชาติมาก เพราะได้สร้างเอกลักษณ์ และคุณธรรมอันดีงามแก่คนไทย ให้เป็นคนรักสันติ รักอิสระเสรี มีนิสัยโอบอ้อมอารี มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เพื่อนำมาปฏิบัติขัดเกลาจิตของชาวพุทธจนกลายเป็นวิถีวัฒนธรรมแบบเอื้ออาทร จะเห็นได้จากวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนถึงตาย จะมีลักษณะความเอื้ออาทรต่อกัน เช่น บิดามารดาเอื้ออาทรต่อบุตรธิดา ครูอาจารย์เอื้ออาทรต่อศิษย์ ญาติมิตรเอื้ออาทรต่อกัน ผู้นำชุมชนเอื้ออาทรต่อประชาชนในความปกครองของตน และผ่านกิจกรรมที่สะท้อนวัฒนธรรมแบบเอื้ออาทรคือ กิจกรรมเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ มูลนิธิเพื่อการศึกษาของผู้ยากไร้ เพื่อนช่วยเพื่อน โครงการหนังสือมือสองเพื่อน้องผู้ยากไร้ เป็นต้น และโครงการกิจกรรมในระดับประเทศที่สะท้อนวัฒนธรรมแบบเอื้ออาทร เช่น โครงการบ้านเอื้ออาทร (ธิดา สารยา, 2552 : 44)

ในวิถีวัฒนธรรมอย่างหนึ่งในสังคมไทยที่สืบทอดมาแต่โบราณ ซึ่งวิถีวัฒนธรรมการเอื้ออาทรนี้ได้สะท้อนผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวัน กิจกรรมสังคม มีกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมการศึกษา ภาษาและวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งวัฒนธรรมแบบเอื้ออาทรเหล่านี้ เป็นพลังทำให้คนในชุมชนในสังคมมีจิตช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ประชาชนพลเมืองในประเทศมีโครงการและกิจกรรมการช่วยเหลือกันด้วยดีตลอดมา การมีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจแบ่งปัน ความห่วงใยต่อกัน ซึ่งเป็นพลังอย่างหนึ่งที่ผูกจิตของผู้คนทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมให้เกิดการช่วยเหลือกัน กระจายพลังผ่านกิจกรรมในครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพาอาศัย วัฒนธรรมแห่งการให้ วัฒนธรรมแห่งการทำบุญในเทศกาลต่างๆ ซึ่งผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมอย่างแนบแน่น กลายเป็นวิถีวัฒนธรรมของสังคมที่ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนและเป็นพลังขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมของสังคมให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และนอกจากนี้ ความเอื้ออาทรยังก่อให้เกิดพลังในการประสานผู้คนในสังคมต่างชาติ ต่างศาสนาให้มาร่วมแรงร่วมใจ

กัน ทำโครงการและกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังมีประเทศเพื่อนบ้านที่มีวิถีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับชาวไทยพุทธ เช่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เป็นประเทศหนึ่งที่มีวิถีวัฒนธรรมแบบเอื้ออาทร จะเห็นได้จากลักษณะนิสัยของประชาชนที่มีบุคลิกยิ้มแย้มแจ่มใส พุดจาไพเราะ นุ่มนวล ชอบแบ่งปันและช่วยเหลือพึ่งพาอาศัย ดังที่ กล่าวถึงลักษณะนิสัยและวัฒนธรรมของชาวลาวไว้ในหนังสือราชอาณาจักรลาวว่า “ชาวลาวมีวาจาสุภาพอ่อนหวาน น่ารักมีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ช่วยเหลือญาติพี่น้องและอภัยให้กันเสมอ รักชาติวัฒนธรรมประเพณีเดิมอย่างเคร่งครัด แม้ประสบเคราะห์ร้ายหรือตกทุกข์ได้ยากลำบาก แต่ใบหน้าของเขายังมีแววแห่งความชื่นบาน” (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2557 : 15)

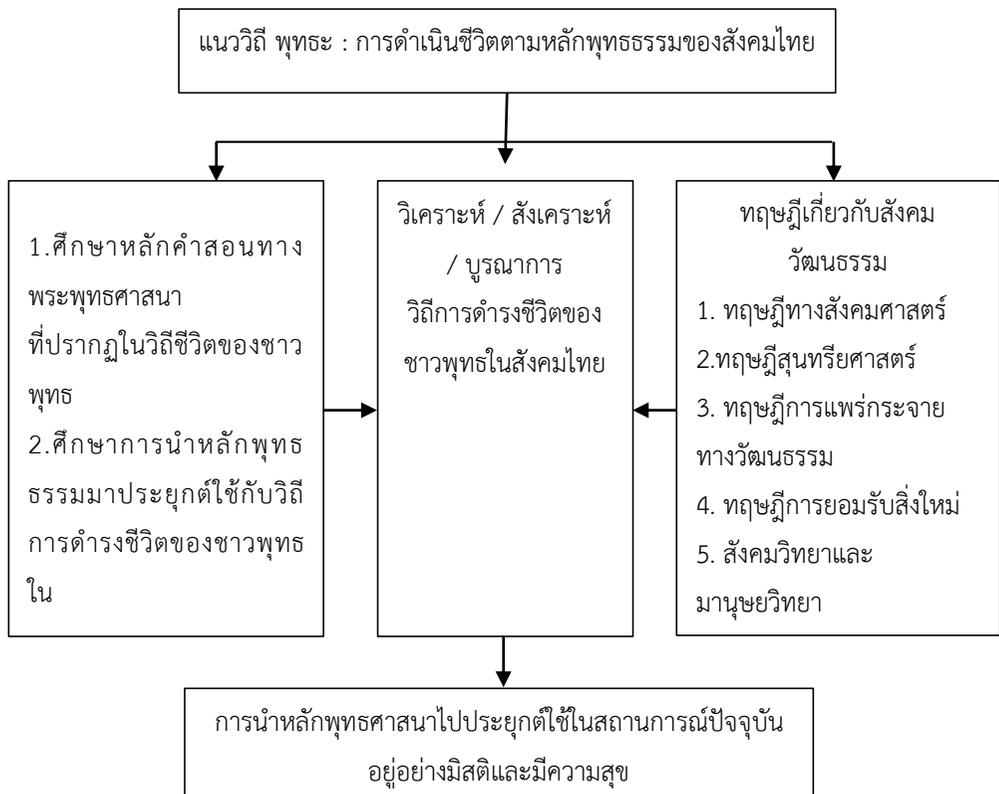
คำสอนในพระพุทธศาสนา สอนให้คนรู้จักความจริงของธรรมชาติของชีวิตให้รู้จักตนเองพิจารณาแก้ไข ปัญหาด้วยตนเองด้วยหลักการและเหตุผล หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเรียกว่าหลักพุทธธรรม ผู้ที่ปฏิบัติตามแนวทางหลักพุทธธรรมจะเกิดภาวะทางความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่เรียกว่ามีศีล ที่เหมาะสมแก่ตนเอง ที่เหมาะสมแล้วนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้ได้รับประโยชน์สุข ตั้งแต่ขั้นต้น คือ การรู้เท่าทันสังขารว่า มีความไม่เที่ยง ผ่านหลักไตรลักษณ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2559 : 34) การรู้เท่าทันในไตรลักษณ์ จะเป็นตัวเร่งให้ผู้สูงอายุไม่อยู่ในความประมาท รวมทั้งเข้าใจ การประชุมรวมเข้าด้วยกันของ ขันธ์ 5 ที่ว่า ตัวตนแท้ๆ และเห็นคุณค่าของความเป็นจริง การรู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามสภาวะล้วนๆ คือ มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นมัน เป็น โดยไม่ยึดมั่นถือมั่นจะช่วยให้คลายความทุกข์ลงได้ นอกจากนี้ในแง่ของการปฏิบัติตนในหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ การบำเพ็ญทานมัย ศีลมัยภาวนามัย ผู้วิจัยมองว่า การทำบุญนั้นจะช่วยส่งเสริมจิตใจดีรู้จัก การให้ การเสียสละ ขจัดความโลภ จะนำความสุขมาให้และเป็นการเตรียมเสบียงไว้ในขณะที่มีชีวิตอยู่และมีหลักพุทธธรรมสำหรับนำทางชีวิต รวมไปถึงหลักอายุสธรรมมี 5 ประการ คือ 1) สปปายการี สร้างสปปายะ คือทำอะไรๆ ให้เป็นที่สบายเกื้อกูลแก่สุขภาพ 2) สปปายเม มตตญญู แม้ในสิ่งที่สบายนั้นก็รู้จักประมาณ ทำแต่พอดี 3) ปณิตโกชิ บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย กาลจारी ประพฤติตนให้เหมาะสมในเรื่องเวลา เช่น รู้จักเวลา ทำถูกเวลา ทำเป็นเวลา 4) พรหมจารี รู้จักถือพรหมจรรย์ตามควร ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านจิตใจและอารมณ์ของผู้สูงอายุ มีแนวทางการรักษาสุขภาพที่เป็นสุขแบบองค์รวมของชีวิตทั้ง 4 ด้าน คือ ทางกาย ทางสังคม ทางจิต และทางปัญญา ของชีวิตได้อย่างสอดคล้องกัน (พระครูจันโทภาส (ชาคโร), 2564 : 78)

ในสังคมปัจจุบันที่มีความเจริญทางเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดดาบสองคมอย่างหนึ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของประชาชนในทางตรงและทางอ้อม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นการเจ็บป่วย การเสียชีวิต รายได้ของประชาชนลดลงซึ่งเกิดจากการว่างงานและการลดเวลาทำงาน อันเป็นผลมาจากมาตรการทางเศรษฐกิจของภาครัฐที่จะมุ่งแก้ปัญหาและสกัดกั้นการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา (โควิด -19) ในสถานการณ์เช่นนี้ทำให้ความสุขในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนลดลง จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม เราสามารถใช้วิกฤตการณ์เช่นนี้ให้เป็นโอกาสได้ด้วยการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ 1) การศรัทธาในพระพุทธศาสนา 2) การแสดงออกเชิงวัฒนธรรม 3) การมีเป้าหมายที่ชัดเจน และ 4) แนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย
3. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย

กรอบแนวคิดการศึกษา

วิธีการวิจัยหรือระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่มีความรู้ทางหลักธรรมและผู้ร่วมปฏิบัติธรรมในวัดป่าเลไลยก์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ประชากร

ผู้มีความรู้ทางหลักธรรมและผู้ร่วมปฏิบัติธรรมในวัดป่าเลไลยก์ จังหวัดสุพรรณบุรี

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

(1) กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มบุคคลที่มีข้อมูลเชิงลึกในด้าน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้ที่ทำหน้าที่สั่งสอนพุทธศาสนิกชน ผู้ที่มีความรู้ในหลักธรรมได้แก่ พระชั้นผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส หรือผู้มีความรู้ธรรมะในท้องถิ่น จำนวน 10 รูป/คน

(2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) พุทธศาสนิกชน ชาวบ้าน พระภิกษุ สามเณร นักเรียน ชาวบ้าน ในจังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 30 /รูปคน

(3) กลุ่มบุคคลทั่วไป (Purposive Informants) ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่สนใจในการปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของตนเอนในสถานการณ์ปัจจุบัน จำนวน 30 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสำรวจ (Survey) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non- Structure Interview) แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) แบบประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ(Workshop) ดังนี้ (ในตะวัน กำหอม. 2559 : 53-56)

2.1 แบบสำรวจ (Survey) ผู้วิจัยใช้แบบสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลฉบับที่กโดยแบ่งประเด็นการสำรวจต่างๆ ดังนี้ สำรวจสภาพพื้นที่ ภายในวัดป่าเลไลยก์ จังหวัดสุพรรณบุรี

2.2 แบบสัมภาษณ์ (Interview) มี 2 แบบดังนี้

(1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์ตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้แต่ละประเด็นคำถาม โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาคำตอบตามกรอบแนวความคิดและความมุ่งหมายของการวิจัย แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ประวัติความเป็นมาของวัดป่าเลไลยก์ จังหวัดสุพรรณบุรี การปกครองในวัด การทำกิจกรรมของคณะสงฆ์

(2) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non - Structured Interview) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปแบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบเพื่อจับประเด็นและนำมาตีความหมายโดยใช้ทฤษฎี และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้รู้ (Key Informants) และมีจุดสนใจในการสัมภาษณ์ในเรื่อง แนววิถี พุทธะ : การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของสังคมไทย เพื่อทำการสัมภาษณ์ผู้ได้แก่พระชั้นผู้ใหญ่ กำหนดประเด็น คำถาม ข้อมูลรายละเอียดต่างๆดังนี้ หลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และการนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน

3. แบบการสังเกต (Observation) แบ่งเป็น 2 ชุด ดังนี้

3.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยเข้าไปพักอาศัยอยู่กับวัด โดยร่วมทำกิจกรรม สังเกต เกี่ยวกับบริบทและกิจกรรมที่วัดป่าเลไลยก์ปฏิบัติกับศาสนิกชนเป็นประจำ

3.2 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - participant Observation) ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตกิจกรรมในชุมชนอยู่วงนอกที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนที่กระทำร่วมกันกับวัดป่าเลไลยก์ จังหวัดสุพรรณบุรี

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้ใช้ วิธีการนี้ ในการศึกษาวิจัยด้วยซึ่งใช้เก็บข้อมูลกลุ่มและเป็นการตรวจสอบข้อมูล ในประเด็นต่างๆ โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ คือ กลุ่มผู้รู้ ผู้นำชุมชน ครู มัคทายก อุบาสก อุบาสิกา กำนัน ประชาชนทั่วไป ผู้ใหญ่บ้านสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโดยการกำหนดกลุ่มละประมาณ 5 - 10 คน ในพื้นที่ ในการสนทนาผู้วิจัยจะกล่าวนำและให้กลุ่มแสดงความคิดเห็นในอย่างเปิดเผยและข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม

5. การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ผู้วิจัยได้ใช้ วิธีการนี้ ในการศึกษาวิจัยด้วยซึ่งใช้เก็บข้อมูลกลุ่มและเป็นการตรวจสอบข้อมูลในประเด็นต่างๆ โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนวัดป่าเลไลยก์ จังหวัดสุพรรณบุรี คือ พระเถระชั้นผู้ใหญ่ พระสงฆ์กลุ่มผู้รู้ ผู้นำชุมชน ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกเทศบาล โดยการกำหนดกลุ่มละประมาณ 5 - 10 คน ในประชุมเชิงปฏิบัติการจะกล่าวนำและให้กลุ่มแสดงความคิดเห็นในอย่างเปิดเผยและข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการจัดและทำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ตำรา หนังสือวิชาการ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้มาจากแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต การจดบันทึก การอัดเทป และการบันทึกภาพจัดเป็นหมวดหมู่ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยแล้ว ดำเนินการนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามความมุ่งหมายและกรอบตามความคิดที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดการวิเคราะห์แบบอุปมัย (Analytic Induction) และการวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) ดังนี้ (ในตะวัน กำหอม, 2559 : 53-56)

6.1 การวิเคราะห์แบบอุปมัย (Analysis Induction) เป็นวิธีวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสร้างข้อมูลจากข้อมูลที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏที่มองเห็นจากการลงภาคสนาม เป็นต้นว่าหลักธรรมคำสั่งสอน แนวปฏิบัติ กิจกรรมในชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ ตลอดจนทั้งสภาพสังคมในปัจจุบัน สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและชนบประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่และหลักฐานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

6.2 การวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลมาจัดจำแนกเป็นประเภทตามความมุ่งหมายของการวิจัยและจึงวิเคราะห์ด้วยทฤษฎี เพื่อมาอธิบายสภาพสังคมของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงและบทบาทหน้าที่ขององค์ภายในชุมชนที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอกมากระทบชุมชนดั้งเดิมและนำไปสู่แนววิถี พุทธะ : การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของสังคมไทยโดยใช้วัฒนธรรมและทฤษฎีต่างๆ ในการวิเคราะห์ตามการมุ่งหมายและกรอบแนวความคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยว่าหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย มีหลายหลักธรรมซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตที่เป็นวิถีการดำรงชีวิตในงานวิจัยนี้ได้ศึกษาหลักธรรมที่นำมาใช้กับแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย 3 หลักธรรม ได้แก่ ศีล 5 สังคหวัตถุ 4 และพรหมวิหาร 4 กับแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย

แม้ว่าศีลห้าจะถูกสร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์หลักคือปกป้องสังคมก็ตาม สิ่งหนึ่งที่เราไม่ควรลืมก็คือ ศีลทุกข้อ นอกจากละเมิดแล้วจะส่งผลถึงคนอื่น ยังส่งผลถึงตัวคนที่ละเมิดด้วย เกณฑ์วินัจฉัยความดีความชั่วในทางพระพุทธศาสนา ข้อหนึ่งก็คือให้ดูว่าสิ่งนั้นเบียดเบียนตนและผู้อื่นหรือไม่ เกณฑ์นี้คือหลักวัดว่าการละเมิดศีลห้าทุกข้อเป็นความผิด คนที่ฆ่าหรือทำร้ายคนอื่น ลักทรัพย์คนอื่น ผิดลูกเมียหรือสามีคนอื่น และพูดโกหกให้คนอื่นเสียหาย นอกจากจะเบียดเบียนคนอื่นแล้ว ยังเบียดเบียนตนเองด้วย คนที่ดื่มสุราและเสพสิ่งเสพติด นอกจากจะเบียดเบียนตนเอง ยังเบียดเบียนสังคมด้วย เขาเบียดเบียนสังคมโดยการเพิ่มสมาชิกที่ไม่มีคุณภาพให้กับส่วนรวมสรุปแล้ว ศีลทุกข้อมีผลกระทบทั้งแก่สังคมและส่วนตัวที่ละเมิดด้วยกันทั้งสิ้น หากขาดการรักษาศีลแล้ว ย่อมไม่ก่อให้เกิดแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นการสังเคราะห์ด้วยหลักธรรมที่เป็นปัจจัยภายนอก เป็นการให้ การเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน เป็นการเอื้ออาทรเพื่อประโยชน์แต่บุคคลอื่น เป็นการให้ที่ประกอบด้วยเจตนาที่ดี เช่น การให้ปัจจัย 4 เพื่อประโยชน์แก่การดำเนินชีวิต ปิยวาจาเป็นการพูดจากด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดคำหยาบ พูดด้วยความจริงใจ พูดแต่สิ่งที่ดีที่เกิดประโยชน์ พูดด้วยถ้อยคำที่เมตตา ทั้งนี้ การพูดจาจึงเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นกับหมู่คณะ ด้วยการไม่พูดเท็จ เว้นการพูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ คำเพื่อเจ้า อวดจรรยา เป็นการประพฤติที่อำนวยความสะดวกแห่งความสุขให้แก่บุคคลอื่นที่พึงควรจะได้รับ หรือถ้าได้แล้วก็ถือว่าเป็นการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น และสมานัตตา เป็นการวางตัวให้เสมอต้นเสมอปลาย วางตัวให้ถูกกาลเทศะ ไม่ลืมนบุญคุณคนที่เคยช่วยเหลือไว้เช่นญาติสนิท มิตรสหาย เพื่อนบ้านที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูลเราไว้ คือการวางตัวในสถานะที่เหมาะสม ย่อมเป็นเหตุแห่งการเอื้ออาทรต่อกัน พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นองค์ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่าเป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม เป็นผู้ใหญ่ ผู้นำที่ประเสริฐที่สามารถนำมาใช้กับการอยู่ร่วมกันในสังคมแบบเอื้ออาทร เป็นธรรมอันเป็นที่อยู่ ซึ่งมีทั้งคุณความดีและความผาสุก สงบร่มเย็นในใจ ดังนั้น พุทธศาสนิกชนไทยที่มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ ย่อมดำรงอยู่ในธรรมที่ทุกๆ คนในชุมชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในฐานะผู้นำ ผู้ใหญ่ ผู้ปกครองที่เคารพนับถือในชุมชนของตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีกับเยาวชนรุ่นต่อไปตามแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสถานการณ์ปัจจุบัน

สรุปและอภิปรายผล

1. หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย

ศีล 5 มีการยึดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางในการเข้าร่วมกิจกรรมประเพณี ซึ่ง (พระธรรมพฺทิมงคล, 2563) เจ้าอาวาสวัดป่าเลไลยก์ได้กล่าวถึงประเพณีการทำบุญตักบาตร กล่าวสรุปไว้ว่า “หลักธรรมที่เห็นชัดเจนในการยึดเป็นแนวทางคือศีล 5 ที่เป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติโดยการสำรวมระวัง ได้แก่ ไม่ทำร้ายกัน ไม่ลักขโมย รักครอบครัว ไม่โกหก และไม่ดื่มสุรายาเสพติดทุกชนิด เมื่อปฏิบัติได้ก็จะเป็นจุดเริ่มต้นของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม ถึงแม้ว่า ศีลห้าจะถูกสร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์หลักคือปกป้องสังคมก็ตาม สิ่งหนึ่งที่เราไม่ควรลืมก็คือ ศีลทุกข้อ นอกจากละเมิดแล้วจะส่งผลถึงคนอื่น ยังส่งผลถึงตัวคนที่ละเมิดด้วย ซึ่งเกณฑ์วินัจฉัยความดีความชั่วในทางพระพุทธศาสนา ข้อหนึ่งก็คือให้ดูว่าสิ่งนั้นเบียดเบียนตนและผู้อื่นหรือไม่ เกณฑ์นี้คือ ต้องการวัดว่าการละเมิดศีลห้าทุกข้อเป็นความผิด ดังนั้น ศีลทุกข้อจึงมีผลกระทบทั้งแก่

สังคมและส่วนตัวที่ละเมิดด้วยกันทั้งสิ้น หากคนในชุมชนสามารถรักษาศีล 5 ได้แล้ว เชื่อว่าจะนำมาซึ่งแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย ที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการอยู่ร่วมกันของสังคมที่สงบสุขร่มเย็น

สังคหวัตถุ 4 (พระธรรมพุทธิมงคล, 2563) ได้กล่าวว่า “ใช้แนวสังคหวัตถุ 4 มาถือปฏิบัติด้วยการให้ทาน การพูดจาไพเราะต่อกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน การวางตัวให้เหมาะสม เสมอต้นเสมอปลาย ทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และอบอุ่น ซึ่งการทำบุญต่อกับความเชื่อกันว่า เมื่อทำแล้วผู้ทำจะได้านิสงส์สูง เพราะนอกจากจะบูชาแต่พระสงฆ์ผู้สืบทอดพระศาสนาแล้ว พระสงฆ์ ยังสามารถประทั้งชีวิตให้เป็นไปตามอรรถภาพได้” จะเห็นว่าสังคหวัตถุ เป็นการสังเคราะห์ด้วยหลักธรรมที่เป็นปัจจัยภายนอก เป็นการให้ การเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน การเอื้ออาทรเพื่อประโยชน์ต่อบุคคลอื่นเป็นการให้ที่ประกอบด้วยเจตนาที่ดี เช่น การให้ปัจจัย 4 (เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค) เพื่อประโยชน์แก่การดำเนินชีวิต ปิยวาจาเป็นการพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดคำหยาบ พูดด้วยความจริงใจ พูดแต่สิ่งที่ดีที่เกิดประโยชน์ พูดด้วยถ้อยคำที่เมตตา ทั้งนี้ การพูดจาจึงเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นกับหมู่คณะ ด้วยการไม่พูดเท็จ เว้นการพูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ คำเพ้อเจ้อ อวดถวิลยา เป็นการประพฤติที่อำนวยความสะดวกแห่งความสุขให้แก่บุคคลอื่นที่พึงควรจะได้รับ หรือถ้าได้แล้วก็ถือว่าเป็นการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น และสมานัตตา เป็นการวางตัวให้เสมอต้นเสมอปลาย วางตัวให้ถูกกาลเทศะ ไม่ลืมนบุญคุณคนที่เคยช่วยเหลือไว้ เช่น ญาติสนิท มิตรสหาย เพื่อนบ้าน ที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูลเราไว้ คือการวางตัวในสถานะที่เหมาะสม

พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นองค์ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่าเป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม เป็นผู้ใหญ่ ผู้นำที่ประเสริฐที่สามารถนำมาใช้กับการอยู่ร่วมกันในสังคมแบบเอื้ออาทร เป็นธรรมอันเป็นที่อยู่ ซึ่งมีทั้งคุณความดีและความผาสุก สงบร่มเย็นในใจ ดังนั้นพุทธศาสนิกชนไทยที่มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย ย่อมดำรงอยู่ในธรรมที่ทุกๆ คนในชุมชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในฐานะผู้นำ ผู้ใหญ่ ผู้ปกครองที่เคารพนับถือในชุมชนของตน ให้เป็นแบบอย่างที่ดีกับเยาวชนรุ่นต่อไป ดังที่ (พระธรรมพุทธิมงคล, 2563) เจ้าอาวาสวัดป่าเลไลยก์ ได้กล่าวไว้ว่า “พรหมวิหาร 4 เป็นหลักที่คนในชุมชนนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติในเรื่องของการที่ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานด้วยเมตตาต่อกัน มีความกรุณา ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน มุทิตาโดยการชื่นชมยินดีกับคนที่ทำงานสำเร็จ ให้กำลังใจกัน รวมถึงการมีอุเบกขาที่จะไม่เลือกปฏิบัติหรือการเลือกทำดีกับใครคนใดคนหนึ่ง แต่ปฏิบัติโดยเสมอกันไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงที่สนิทและไม่สนิทกัน”

เห็นได้ว่า หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นการเอื้ออาทรในการส่งเสริมให้ชาวพุทธในชุมชนได้สร้างบุญกุศล เป็นการเกื้อกูลชาวพุทธให้ได้รับความสุขทางจิตใจ โดยการทำกิจกรรมร่วมกันด้วยความรัก สามัคคี ในหมู่เครือญาติที่อยู่ห่างกันได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์ สานความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ก่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนม ให้มีวิถีวัฒนธรรมเกิดความแนบแน่นยิ่งขึ้น จึงสำเร็จได้เกิดจากความร่วมมือของพุทธศาสนิกชนผู้ร่วมงาน ทุกคนทุกฝ่ายต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมและเป็นกลไกให้คนในสังคมได้ใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสันติสมานฉันท์ในสังคมไทย

2. การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย

หลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทยนั้น นับได้ว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวิถีการดำเนินชีวิตที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวพุทธในสังคมไทยมานาน เนื่องจากการที่สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกันในระหว่างเครือญาติกันอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ครอบครัวของคนไทยแต่เดิมเป็นครอบครัวใหญ่ มีพ่อแม่ ลูก หลาน ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติอื่นๆ รวมอยู่ด้วยเป็นสายสัมพันธ์ทางระบบเครือญาติ มีความผูกพัน ห่วงใยดูแลทุกข์สุขกัน เป็นสายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น ที่ต้องอุปการะเกื้อกูลกัน กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และญาติผู้ใหญ่ สังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีทางพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตคนไทย นับตั้งแต่เกิดสังคมไทยคนไทยจะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาตลอดจนกระทั่งตาย ซึ่งสอดคล้องกับ (พระครูพิพัฒนวุฒิกิจการ, 2563) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดป่าเลไลยก์ ได้กล่าวไว้ว่า “เนื่องจากหลักธรรม เป็นความจริง ความดีงาม ความถูกต้อง เป็นสิ่งจำเป็น สำหรับชีวิตของคนทุกคน ชีวิตที่ขาดธรรมะเสียแล้ว ย่อมเป็นชีวิตที่ขาดหลักในการดำเนินชีวิต ย่อมประสบแต่ความทุกข์ ความเดือดร้อน หากความเป็นปกติสุขได้ยาก ต่างจากผู้ที่มีหลักธรรม คือหลักที่ดีจริง ถูกต้องจริง ทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติเข้าถึงความสำเร็จอย่างแท้จริง ให้เกิดผลดีจริง รักษาผู้ประพฤติธรรม มิให้ตกไปในที่ชั่ว ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนดี สิ่งที่ดีแต่ไม่จริง สิ่งที่จริงแต่ไม่ดี และสิ่งที่ทั้งไม่ดี และไม่จริงนั้น ไม่เรียกว่า หลักธรรม คุณลักษณะสำคัญของหลักธรรม ประกอบด้วย 5 ประการคือ ความดี ความจริง ความถูกต้อง ให้พลังในการกระทำต่างๆ และนำทางในการดำเนินชีวิตของคน เป็นแกนนำและเป้าหมายร่วมแห่งภารกิจทั้งหมด และ กฤษดา นิยมทอง (2663) ได้อธิบายว่า “หลักธรรมเป็นหลักของความจริง ความดีงาม ความถูกต้อง จึงเป็นสาระสำคัญ ที่จำเป็นสำหรับชีวิตของทุกคนทุกกลุ่ม การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับวิถีวัฒนธรรมชาวพุทธในสังคมไทยที่ประกอบด้วยหลักธรรม หรือที่เรียกว่า มีหลักธรรมประจำใจ ย่อมเป็นชีวิตที่ประสบความสำเร็จ มีความสุข ความเจริญ อย่างแน่นอน”

ที่กล่าวมานี้ การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ มีดังต่อไปนี้ 1) สร้างจิตสำนึกแห่งการเอื้อเฟื้อต่อกัน 2) มีการตระหนักรู้คุณค่าความสำคัญของการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ 3) มีความเพียร พยายามในการศึกษาเรียนรู้ ทำความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอย่างลึกซึ้งถึงแก่นธรรมนั้นๆ 4) นำไปใช้ประพฤติ ปฏิบัติอย่างถูกต้อง เหมาะสม อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน 5) นำไปถ่ายทอด แบ่งปัน ชักชวนให้เพื่อนมนุษย์ปฏิบัติตาม อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ในด้านการดำเนินชีวิตที่ดีงามในทุกๆระดับ ตามวิถีของชาวพุทธในสังคมไทยเพื่อความผาสุกของสังคมอย่างแท้จริง

3. แนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย

“วัตถุประสงค์ในการตักบาตร คือ ถ้าญาติโยมใส่บาตร พระก็จะมียาอาหารมาบำรุงหล่อเลี้ยงร่างกายให้ มีกำลังในการบำเพ็ญสมณธรรมต่อไป การบิณฑบาตมุ่งเน้นเรื่องอาหารเป็นหลัก การตักบาตร ถือเป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่ชาวพุทธปฏิบัติกันมาแต่สมัยพุทธกาล (พระธรรมพุดธิมงคล, 2563) เจ้าอาวาสวัดป่าเลไลยก์กล่าวว่า “ในประเพณีการตักบาตร เป็นความร่วมมือของชาวบ้าน วัดเป็นเพียงศูนย์กลางทางจิตใจของชาวบ้าน พระพุทธศาสนานอกจากมีพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ยังมีวัดและพระสงฆ์ วัดเป็นทุกอย่างของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน”

สังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับพุทธศาสนาอย่างแยกไม่ออก เนื่องจากพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตชาวไทยพุทธมาแต่โบราณ นับตั้งแต่เกิดมาสังคมไทย ซึ่งจะเห็นได้จากที่ชาวไทยพุทธจะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามาโดยตลอด จนกระทั่ง วาระสุดท้ายของชีวิตคือการตาย ที่เกี่ยวข้องเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ การมีความคิด ความเชื่อในสิ่งเดียวกันย่อมหมายถึง ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความกลมเกลียวที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ไปด้วยกัน ซึ่งส่งผลถึงความเป็นปึกแผ่น ความเข้มแข็งของสังคมในที่สุด เพราะฉะนั้นความเชื่อในเรื่องนี้จึงกลายเป็นกลไกสำคัญที่ควบคุมสังคม ก่อให้เกิดประโยชน์จากการร่วมมือช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อการดำเนินการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างราบรื่นบรรลุวัตถุประสงค์ของทุกฝ่าย สู่ความสงบสุข รมเย็นในสังคมที่ยั่งยืน

ผู้วิจัยได้สรุป องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาแนววิถี พุทธะ : การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของสังคมไทย วัดป่าเลไลยก์จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 4 แนววิถี ดังต่อไปนี้

แนววิถีที่ 1 การศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ศรัทธาในพระพุทธศาสนา มุ่งเฉพาะที่ประกอบด้วยความรู้ และตั้งมั่นในทางที่ชอบ มีลักษณะเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อโดยรู้เหตุผล มิใช่โดยไม่รู้ ในเบื้องต้นแม้ต้องอาศัยผู้อื่น ก็อาศัยเฉพาะผู้ที่สมควร และก็ต้องอาศัยตนเองไตร่ตรองพิจารณาจนรู้เห็นจริงด้วยตน เพื่อให้เป็นศรัทธาโดยอิสระ ไม่ต้องอาศัยผู้อื่น ศรัทธาเป็นเพื่อนประจำตนของบุคคลทุกคน เป็นเพื่อนผู้ชักจูงให้เชื่อในเรื่องที่เชื่อทั้งปวง ผู้ชักจูงให้เชื่อในภายนอก ย่อมชักจูงไม่สำเร็จ ถ้าศรัทธาไม่เกิดรับรองในใจสมดังพุทธภาษิตว่า “สทธา ทูติยา ปุริสสส โหติ ศรัทธาเป็นเพื่อนคู่ใจของคน” โดยการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และนำไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตามบริบทของแต่ละชุมชนที่เป็นความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูจันโทภาส (ชาคอโร), 2564) ศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้หลักอายุสธรรมในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ในเขตอำเภออุตุจัน จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุคือผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป สภาพร่างกายเสื่อมถอย มีอารมณ์หงุดหงิด ไม่มีความเชื่อมั่นตนเอง หวาดกลัวภัยต่าง ๆ นานา กลัวถูกทอดทิ้งจากครอบครัว ลูกหลาน สังคม ชุมชนมีความสำคัญของผู้สูงอายุ และต่อประเทศชาติความสำคัญของผู้สูงอายุคือ ผู้สูงอายุผ่านประสบการณ์ในชีวิตมาหลายรูปแบบทั้งดีและไม่ดีเป็นที่พึ่งพร้อมไทรของลูกหลาน ถ่ายทอดภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้กับลูกหลานให้ดำรงสืบต่อไป สภาพปัญหาการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่อำเภออุตุจัน จังหวัดอุดรธานี พบว่าด้านร่างกายของผู้สูงอายุเป็นไปตามความเสื่อมของร่างกาย หลักอายุสธรรมมี 5 ประการคือ 1) สปปายการี สร้างสปปายะ คือทำอะไร ๆ ให้เป็นที่สบายแก่สุขภาพ 2) สปปายมตตณฺญ แม้ในสิ่งที่สบายนั้นก็รู้จักประมาณ ทำแต่พอดี 3) ปณฺธิโกชิ บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย 4) กาลจารี ประพฤติตนให้เหมาะสมในเรื่องเวลา เช่น รู้จักเวลา ทำถูกเวลา ทำเป็นเวลา 5) พรหมจารี รู้จักถือพรหมจรรย์ตามควร ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านจิตใจและอารมณ์ของผู้สูงอายุมีแนวทางการรักษาสุขภาพที่เป็นสุขแบบองค์รวมของชีวิตทั้ง 4 ด้าน คือ ทางกาย ทางสังคม ทางจิต และทางปัญญา ของชีวิตได้อย่างสอดคล้องกัน

แนววิถีที่ 2 การแสดงออกเชิงวัฒนธรรม

การสร้างสัญลักษณ์ประจำท้องถิ่น ถิ่นกำเนิดของตน ในรูปแบบของขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมการดำเนินชีวิต ได้แก่ การกิน การอยู่ การแต่งกาย ภาษา การทำบุญ การสร้างกุศล

โดยผ่านพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ตลอดจน ศิลปะต่างๆ การสร้างค่านิยม การสร้างกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ จารีตที่เป็นกลไก ควบคุมสังคมของชาวพุทธในชุมชนแต่ละท้องถิ่นที่โดดเด่นชัดเจน สอดคล้องกับ ทฤษฎีการยอมรับสิ่งใหม่ (ในตะวัน กำหอม, 2559 : 77-79) แนวคิดนี้เป็นสิ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม เพราะมีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพ ความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติ ค่านิยมของคนในสังคมที่แตกต่างกัน บ่อเกิด แห่งนวัตกรรมใหม่ที่จะนำไปสู่การยอมรับคือ 1) การค้นพบ (Discover) การค้นพบพืชผลทางเกษตรสมัยใหม่ๆ ทำให้ชาวบ้านได้เปลี่ยนอาชีพช่วยให้มีรายได้ดีกว่าเดิม 2) การประดิษฐ์คิดค้น (Invention) การคิดค้นสิ่งใหม่ที่มี ประโยชน์ต่อชุมชนทำให้ชุมชนหันมาใช้กันมากขึ้น เช่น เมื่อก่อนการทำนาใช้ควายลากคันไถแต่ทุกวันนี้ใช้รถไถ นาเดินตามซึ่งช่วยประหยัดแรงและใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง 3) การแพร่กระจาย (Diffusion) การได้รับ ข่าวสารการพัฒนาจากท้องถิ่นอื่นๆ ที่มีอาชีพในลักษณะเดียวกันมีรายได้ดีกว่า หรือการเรียนรู้เทคนิควิธีการ ใหม่ๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในอาชีพของตนเองดังนั้น ชุมชนทุกชุมชนต้องการ และปรารถนามากที่สุดคือ ผู้นำ เมื่อมี ผู้นำคิด นำทำ ชาวบ้านก็กล้าที่จะลุกขึ้นก้าวไปข้างหน้า การติดต่อกับโลกภายนอกก็เป็นสิ่งสำคัญทำให้ ชุมชนรู้จักประเมินความเป็นอยู่ของตนเองได้ว่าเจริญขึ้นหรือเสื่อมถอยลง และกล้าที่จะยอมรับสิ่งใหม่ๆ ที่กำลัง จะเกิดขึ้นในชุมชนของตน ผู้เขียนมีความเชื่อว่าทุกชุมชนย่อมมียอดภูมิปัญญาอยู่ทุกท้องถิ่น เพราะถ้าได้รับการ ฝึกอบรมให้รู้จักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนมีอยู่อย่างถูกต้อง พวกเราก็จะได้เห็นสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้น หรือที่ เขานิยมเรียกกันว่า นวัตกรรม ปรากฏให้เห็นอย่างแน่นอน และยิ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ(พระศรีรัชชมงคล บัณฑิต.2562)เรื่องการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อส่งเสริมศรัทธาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของผู้จาริกแสวง บุญตามวัดวาอารามต่างๆ ในจังหวัดกาญจนบุรี ผลวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อส่งเสริมศรัทธาใน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของผู้จาริกแสวงบุญมีความสัมพันธ์ระดับหนึ่ง 1) ขาดความมุ่งมั่นในการปฏิบัติ ตามหลักธรรม 2) มีความสัมพันธ์ระดับหนึ่งกล่าวคือในระดับให้พระขอพรทำบุญนั้นอยู่ในระดับสูงส่วนในระดับ การฟังธรรมปฏิบัติธรรมนั้นอยู่ในระดับต่ำ และ3) เส้นทางที่จะไปท่องเที่ยวในวัดแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 4 แห่งนี้มีความสะดวกสบายเดินทางได้ 3 รูปแบบหลัก ปัญหาในการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อส่งเสริมศรัทธาในหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาคือความร่วมมือระหว่างผู้ไปท่องเที่ยวและเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวในการจัดเวลาและกิจกรรมจะ ส่งเสริมศรัทธาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และปัญหาเรื่องขาดงบประมาณในการดำเนินงาน

แนววิถีที่ 3 การมีเป้าหมายที่ชัดเจน

การรวมตัวกันของชาวพุทธในชุมชนที่มีทัศนคติ ความเชื่อที่เป็นแนวเดียวกัน การรวมกลุ่มกันนำ หลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในบริบทชุมชนของตน โดยมีเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกัน ลักษณะเป้าหมายที่ดี คือ 1. สิ่งที่เราต้องการจริงๆ 2. ต้องมีความชัดเจน 3. วัดความสำเร็จได้ 4. ทำทายเป็นไปได้ 5. กำหนดเวลา เสร็จ 6. สิ่งที่ต้องการจริงๆ คืออะไร 7. เขียนด้วยทั้งเหตุผล อารมณ์ และ ความปลื้มปิติในคุณค่า สอดคล้องกับ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (ในตะวัน กำหอม, 2563 : 94-96) สำนักอังกฤษ (British School) นัก มานุษยวิทยาทางวัฒนธรรมที่สำคัญของกลุ่มนี้ ได้แก่ สมิท (G. Elliot Smith) เพอร์รี่ (William J Perry) และ ริเวอร์ส (W.H.R. Rivers) ในอังกฤษนั้นปฏิเสธแนวคิดที่ว่า วัฒนธรรมต่างเกิดได้ทุกอย่างอิสระด้วยตัวเองไม่ เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ใครคิดอะไรขึ้นมาได้ก็สร้างและทำตามความคิดของตน โดยเชื่อว่าคนมีลักษณะเหมือนๆ กันทางชีวภาพ ไม่แตกต่างกันในด้านความต้องการพื้นฐานสุด ดังนั้น คนย่อมคิดอะไรคล้ายๆ กัน ถ้าจะสร้าง

วัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ที่ต่างกัน วัฒนธรรมก็จะต้องเหมือนๆ กัน ในส่วนพื้นฐานอยู่นั่นเอง ส่วนวัฒนธรรมหลากหลายที่ต่างกันออกไปได้นั้น ย่อมเป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันเป็นตัวแปรมาช่วยให้วัฒนธรรมมีวิวัฒนาการไปจากเดิม และยังมีความเชื่ออีกว่าวัฒนธรรมที่ดีและเจริญที่สุดแล้วจะต้องแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่นๆ ที่ยังไม่เจริญเหมือนน้ำที่ท่วมสูงสุดในแหล่งหนึ่งจะไหลบ่านองไปยังที่ที่ไม่มีน้ำหรือมีน้ำน้อย แนวคิดของ G. Elliot Smith เชื่อว่าวัฒนธรรมแพร่กระจายจากจุดกำเนิดซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมแล้วแพร่กระจายออกไปในอาณาบริเวณโดยรอบเป็นรูปวงกลม จนกระทั่งไปถึงทั่วโลก จุดศูนย์กลางของอารยธรรมหรือวัฒนธรรมที่เจริญสูงสุดที่ประเทศอียิปต์ ลักษณะการแพร่กระจายตามแนวคิดของสมิธเป็นรูปวงกลมเดียว กระจายรัศมีออกไปเป็นระลอกประจวบกลมซ้อนๆ กันจุดศูนย์กลางที่กำเนิดของวัฒนธรรมจะเป็นส่วนที่เข้มข้นที่สุดหรือเจริญที่สุดของวัฒนธรรม วงกลมถัดไปออกมาจะค่อยๆ จางลงตามระยะที่ห่างจากจุดศูนย์กลาง จนกระทั่งจางหายไปเป็นที่สุด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (เอกบุญญาวรรณ พลอยพรรณณา, 2564 : 18) เรื่อง การวิเคราะห์หลักอรรถิภาวนิยมในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักอรรถิภาวนิยมในพระพุทธศาสนา พบว่า เสรีภาพ เป็นคำที่นำมาใช้เรียกผู้ไม่ยึดมั่นถือมั่นในชั้น 5 และเสรีภาพนี้ไม่ได้เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเกิดของมนุษย์เพราะเสรีภาพนี้จะได้ด้วยการฝึกฝนอบรม ชัดเกล้าตัวเองด้วยศีลธรรมอย่างเคร่งครัด จนจิตหลุดพ้นจากอวิชชา ตัณหา อุปาทาน จนจิตบรรลุโลกุตตรธรรม เพราะความไม่มีกิเลสครอบงำจิตใจ จึงได้ชื่อว่า จิตมีเสรีภาพที่แท้จริง และความเสรีภาพนี้รับรู้ได้ด้วยตนเองด้วยการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง 2) ทฤษฎีอรรถิภาวนิยม พบว่า เสรีภาพเป็นสภาวะของจิตที่มีอิสระ สามารถทำการต่าง ๆ ได้ตามปรารถนา ไม่มีอุปสรรคใดๆ มาขัดขวางการกระทำของตน โดยถือว่า มนุษย์ถูกสถาปให้มีเสรีภาพ และเกิดมาพร้อมกับเสรีภาพ เสรีภาพจึงเป็นแก่นแท้ของชีวิตมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีเสรีภาพ เขาจึงเลือกใช้เสรีภาพของเขาโดยไม่ให้ไปกระทบต่อเสรีภาพของคนอื่น 3) การวิเคราะห์หลักอรรถิภาวนิยมในพระพุทธศาสนา พบว่า การนำแนวคิดอรรถิภาวนิยม ที่มีอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ให้เข้าถึงเป้าหมายที่แท้จริงในระดับโลกิยะคือการกระทำของตนให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรม และระดับโลกุตระด้วยการละสังโยชนได้ ซึ่งมีขั้นตอนการเข้าถึงเสรีภาพคือการรักษาศีล เจริญสมาธิจนได้ฌาน แล้วยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนาด้วยการพิจารณาเห็นไตรลักษณ์ และละสังโยชนเครื่องผูกสัตว์ไว้ในสังสารวัฏ และการจะมีเสรีภาพมาก หรือน้อยขึ้นอยู่กับการละสังโยชนได้ ถ้าละได้ทั้ง 10 ข้อ ก็จะเป็นบรรลุนิพพานที่ถือเป็นเสรีภาพขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา

แนววิถีที่ 4 แนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย

เห็นได้จากปรากฏการณ์ที่เป็นความรัก ความผูกพัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นหมู่คณะที่ยึดถือปฏิบัติ สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ สู่รุ่นปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ต่อสังคมอย่างชัดเจน ได้แก่ มีความเป็นหนึ่งเดียวกันให้เห็นเป็นเอกลักษณ์ที่เป็นวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นอย่างชัดเจน, มีการรักษา สืบทอด อนุรักษ์ไว้ ให้องค์อยู่จากรุ่นสู่รุ่น, มีความภาคภูมิใจ รักและหวงแหน คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของตนไว้ อย่างชัดเจนสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระมหาสุริยะ มหฺทโว, 2564 : 49) เรื่องการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเป็นแนวทางการรับมือปัญหาโรคระบาด COVID-19 ผลวิจัยพบว่าแนวทางการรับมือตามหลักสากลและตามนโยบายของรัฐบาลโดยบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ อริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ 1) สัมมาทิฏฐิ คือ สร้างความตระหนักให้ประชาชนในชุมชนให้เฝ้าระวังการแพร่ระบาด 2) สัมมาสังกัปปะ คือ เตรียมความพร้อมของบุคลากร

ให้มีความเข้าใจในแผน 3) สัมมาวาจา คือ แจ้งเตือนสถานการณ์โรคติดต่อเชื้อไวรัส COVID-19 เพื่อให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง 4) สัมมาภัมมันตะ คือ การทำกิจกรรมต่างๆ ช่วยเหลือเยียวยาด้วยความเต็มใจอย่างเต็มความสามารถ 5) สัมมาอาชีวะ คือ ส่งเสริมให้ประชาชน/กลุ่มเสี่ยง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข 6) สัมมาวายามะ คือ การสร้างการมีส่วนร่วมในการบูรณะปรับปรุง 7) สัมมาสติ คือ การสร้างขวัญกำลังใจแก่ประชาชนช่วยเหลือเยียวยาจิตใจกลุ่มผู้ป่วยผู้เสียชีวิต ครอบครัวและประชาชนที่ได้รับผลกระทบ 8. สัมมาสมาธิ คือ การบูรณาการแผนงานตามมาตรการป้องกันและแก้ไขและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อมต่อการรับมือในอนาคต สามารถนำมาบูรณาประยุกต์ใช้กับศาสตร์สมัยใหม่ได้อย่างลงตัว สร้างความเข้าใจความเข้าใจในวิถีของความเป็นเมืองพุทธ เป็นหลักการปฏิบัติทั้ง 3 ประการ ที่สามารถย่อให้เข้าใจได้ง่าย ได้แก่ 1) สนใจ ติดตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงความรู้ใหม่ 2) เข้าใจ และปฏิบัติอย่างเหมาะสม 3) ดูแลตนเองและช่วยเหลือสังคม ที่เป็นความรอบรู้ รอบคอบและคำนึงถึงคนรอบข้าง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากนักศึกษา

1.1 ควรจัดอบรม บรรยายให้ความรู้เป็นวิทยาทานกับผู้สนใจ โดยเฉพาะ นักเรียน นิสิต นักศึกษา ตลอดจนบุคคลทั่วไป ให้แพร่หลายในวงกว้าง ในการใช้หลักธรรมในการสร้างสติต่อสถานการณ์ปัจจุบัน

1.2 ควรจัดตั้งองค์กรหรือหน่วยงานที่ส่งเสริมวิถีวัฒนธรรม เพื่อสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ภาพในการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมตามหลักพุทธธรรม ตลอดจนเพื่อเป็นการสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์เฉพาะของประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่นที่มีความโดดเด่นที่แตกต่างกันแต่ละท้องถิ่น

1.3 ควรให้ผู้นำชุมชนแต่ละท้องถิ่น มีแนวนโยบายการสร้างเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ในหลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย โดยนำเสนอในเชิงนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ผลการวิจัยนี้ สามารถนำไปต่อยอดงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาและทำนุบำรุงรักษาไว้สืบไปอย่างยั่งยืน

2.2 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเปรียบเทียบวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธในระดับนานาชาติ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่จะนำไปสู่แนวทางการส่งเสริมพัฒนา ทำนุบำรุง อนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ตลอดไป

2.3 สามารถนำผลการวิจัยมาต่อยอดทางการศึกษา ตลอดจนการศึกษาเปรียบเทียบให้ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของสังคมไทยและสังคมโลก

เอกสารอ้างอิง

ธิดา สารระยา. (2552). **อารยธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2557). **ราชอาณาจักรลาว.ศรีสวัสดิ์**. กรุงเทพฯ : สยามปริทัศน์.

ในตะวัน กำหม่อม. (2559). **การวิจัยประยุกต์ทางวัฒนธรรม เล่ม 2** วิทยาลัยทองสุข กรุงเทพมหานคร.

_____. (2563). **ทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม**. วิทยาลัยทองสุข กรุงเทพมหานคร.

กฤษดา นิยมทอง, (2562). **ความเชื่อปรัชญาและศาสนาเปรียบเทียบ.วัดป่าเลไลยก์**. สุพรรณบุรี.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์** (แก้ไขเพิ่มเติม ช่วงที่

1). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จักรี ศรีจารุเมธีญาณ.(2563). **หลักพุทธธรรมแนววิถีการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย**.วิทยานิพนธ์นี้

เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม วิทยาลัยทองสุข

พระครูจันโทภาส (ชาคโร). (2564). **เรื่องการประยุกต์ใช้หลักอายุสธรรมในการดำเนินชีวิตของผู้อายุ ใน**

เขตอำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี.วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.วิทยาเขตหนองคาย

พระมหาสุริยะ มหุตโว. (2564). **การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเป็นแนวทางการรับมือปัญหาโรคระบาด**

COVID-19, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เอกบุญญาวรรณ พลอยพรรณณา. (2564). **การวิเคราะห์หลักอัตถิภาวนิยมในพระพุทธานุชา.มหาวิทยาลัย**

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

บทสัมภาษณ์

พระธรรมพุทธิมงคล. (2563). สัมภาษณ์โดย ถนัด ยันต์ทอง [การบันทึกเสียง].เจ้าอาวาสวัดป่าเลไลยก์, จังหวัด

สุพรรณบุรี.

พระครูพิพัฒนวิฑูการ. (2563). สัมภาษณ์โดย ถนัด ยันต์ทอง [การบันทึกเสียง].ผู้เจ้าอาวาสวัดป่าเลไลยก์,

จังหวัดสุพรรณบุรี.

กฤษดา นิยมทอง. (2663). สัมภาษณ์โดย ถนัด ยันต์ทอง [การบันทึกเสียง].ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนกรรณ

สุตรศึกษาลัย, จังหวัดสุพรรณบุรี.